

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ I ANTE TRESIĆ PAVIČIĆ

Fedora Ferluga–Petronio

Čitajući Silvija Strahimira Kranjčevića sama od sebe nameće se usporedba s Antom Tresićem Pavičićem. U oba pjesnika opažamo mnogo zajedničkih crta: obojica slijede vlastiti pjesnički put, nadrastajući suvremene im književne struje i otvaraju nove izražajne mogućnosti hrvatskoj poeziji, vole klasični svijet i filozofska razmatranja ne osvrćući se na dominantne književne pravce svoga vremena.

Njihov je život ipak bio vrlo različit. Kranjčević ostaje čitav svoj vijek u Hrvatskoj, odnosno u Bosni, osim kratkog šestomjesečnog boravka u Rimu, kad studira bez osobitog oduševljenja teologiju u Collegium Germanico–hungaricum, i nekih kraćih putovanja sjevernom Italijom. Tresić, međutim, živi kozmopolitskim životom putujući širom Europe, i poslije Prvoga svjetskog rata postaje jugoslovenskim ambasadorom u Sjedinjenim Američkim Državama. Kranjčević umire u Sarajevu u 43. godini života nakon duge i mukotrpne bolesti, Tresić u 82. godini u svojoj raskošnoj vili u Splitu na Mejama poslije prisilnog umirovljenja 1931.

Unatoč tome što su bili uvjeti u kojima su stvarali tako različiti, možemo ipak zacrtati neke zajedničke motive i elemente u njihovu opusu. Kranjčević i Tresić bili su prije svega prijatelji koji su se uzajamno cijenili ne samo kao osobe već i kao pjesnici. Spomenut ćemo ovdje Tresićevo putovanje kroz Bosnu i Hercegovinu g. 1895. i srdačni susret s Kranjčevićem u Sarajevu, koji je Tresić potanko opisao sljedeće godine u svom putopisu *Po Bosni i Hercegovini*. Kranjčević je bio tada

školski nadzornik, a istovremeno redaktor časopisa »Nada« u kojem je Tresić 1902. objavio u nastavcima pripovijest *Moć ljepote*.

Već u prvim pjesničkim zbirkama obojice pjesnika uočljivi su neki zajednički elementi, prije svega veza s klasičnim svijetom. Tresića možemo odrediti kao klasicističkog pjesnika *par excellence*. Njegove pjesme, osobito one iz zbirke *Valovi misli i čuvstava*, vrve klasičnim temama, a osim toga Tresić se ističe majstorskom upotrebom složenih klasičnih stihova. Tresićev neoklasicizam često se uspoređuje s onim talijanskog pjesnika Carduccija, iako je zapravo Carduccijev utjecaj na Tresićevu poeziju zanemariv. Kad je riječ o izboru metrike, Tresić je možda i našao nadahnuće u Carduccijevoj poeziji, ali njegova se metrika ne oslanja na Carduccija već na Horacija.

Kranjčevićeva poezija klasičnog nadahnuća je malobrojna, nastala pretežito za vrijeme njegova boravka u Rimu u Collegium Germanico–hungaricum. Kranjčevića ne zanima klasicistički oblik tih pjesama, tj. upotreba klasičnih stihova kao u Tresića, nego evokacija slavni ličnosti iz rimske prošlosti, te usporedba antičke povijesti sa žalosnim uvjetima u domovini. Tako Kranjčević na primjer u pjesmi *Na foru* šeće noću rimskim forumom i s velikim emotivnim nabojem doživljava slavnu rimsku prošlost, u isto vrijeme naglašavajući u pesimističkom raspoloženju njezinu prolaznost, sličnu onoj u Leopardijevoj pjesmi *La sera del dì di festa*:

*Sve prođe tvoje: rob i trijumfator,
I svemu dođe vječna smrt i zator.*

Na kraju pjesme vuče paralelu s Hrvatskom koja je isto tako imala svoj Forum, svoju slavnu prošlost, a sada gine u neslobodi.

I pjesma *Heronejski lav* podsjeća indirektno na teške uvjete u domovini. Pjesma *U katakombah* je međutim vezana uz pjesnikovo osobno iskustvo, u doba njegova osobnog studija u Rimu. U mračnom ozračju katakombi pjesnika prožima duboka melankolija koja se pretvara u ushićen poj životu kad ugleda mladi ljubavni par. Tada mu postaje jasno da mora napustiti sjemenište i da neće nikad postati svećenikom.

U Tresića međutim klasicistička poezija rijetko proizlazi iz osobnih doživljaja već je vezana uz filozofske motive platonskog usmjerenja, smještene u svijet stare

Grčke. Takve primjere nalazimo u pjesmama *Sizifov trud*, *Platonova ljubav*, *Pod kipom Afrodite melske*. U toj posljednjoj pjesmi, u kojoj Tresić suvereno vlada klasičnom terminologijom zazivajući na početku svake strofe drukčijim imenom Afroditu, pjesnikovo je raspoloženje vrlo pesimistično: Afrodita utjelovljuje ideju savršene ljepote i ljubavi nedostižne čovjeku, a čovjek će tek nakon smrti, kad se oslobodi zemaljskih okova, moći uživati u svijetu Platonovih ideja.

Bilo bi suvišno naglašavati koliko su Tresićeva i Kranjčevićeva poezija prožete domoljubnom tematikom. Valjalo bi u tom primjeru usporediti barem jednu jedinu pjesmu koju su naši pjesnici posvetili istoj temi: pomorskoj bitki kod otoka Visa 1866. godine. Riječ je o Kranjčevićevoj pjesmi *Naš čovo* (iz *Uskočkih elegija*) i Tresićevoj *Kod Tegetofova spomenika*. Tresićeva je poezija pisana epskim tonom, bitku kod Visa pjesnik uspoređuje sa slavnim pomorskim bitkama iz antičke povijesti, Kranjčević naprotiv iznosi potresnu priču o starom mornaru koji je u bitki izgubio obje ruke. Za Kranjčevića možemo reći da je više sklon opisu pojedinačnih likova, izdvojenih sudbina koje postaju simbolom čitavog naroda i čovječanstva. Pa tako u njega susrećemo velike biblijske ličnosti poput Adama i Mojsija.

Obojici je pjesnika zajednička i astralna tematika. Već u prvoj pjesničkoj zbirci *Glasovi s mora Jadranskog* Tresić uvodi filozofske teme ontološkog značaja, pitajući se o svrši i pravom smislu našega života (u pjesmama *Ivan*, *Vrijeme*, *Uranion*). Nastavit će ta filozofska razmišljanja i u kasnijim zbirkama u koje će još dva puta uvrstiti pjesmu *Uranion*, i to u *Novim pjesmama* pod naslovom *Na zvijezdi ljubavi* i, s izvornim naslovom, u *Valovima misli i čuvstava*, dajući joj dimenzije prave manje poeme.

U pjesmi *Uranion* Tresić putuje zvjezdanim prostorima u potrazi za Zvijezdom ljubavi, simbolom božanske ljubavi, ali je u našem planetarnom sistemu ne može pronaći. Zato putuje dalje do središta Svemira, do samog praiskonskog Bića. Ali i tada ne može prodrijeti u Njegove dubine.

Pjesnik nastavlja potragu za Istinom i dalje. U zbirci *Sutonski soneti*, uronjen u krepuskolarne krajolike koji se stapaju s njegovim sjetnim raspoloženjem, uspijeva se ponekad vinuti u zanosu mističnog panteizma do Božje nazočnosti. U toj se zbirci istovremeno — unatoč svom deklariranom antimodernizmu — kreće u suvremenim pravcima sutonjaštva i simbolizma.

Tresić će dobiti odgovor na svoja ontološka pitanja tek nakon nekoliko godina rođenjem prvijenca Branka. Taj doživljaj opisat će u svojoj posljednjoj zbirki *Plavo cvijeće*, objavljenoj 1928, četvrt stoljeća nakon *Sutonskih soneta*. U pjesmi *Modri cvijet*, po kojoj je naslovljena zbirka, čitavo mu se dotadašnje neumorno traganje za Istinom smiruje pri pogledu na plave oči svojega djeteta.

Kranjčević počinje svoja filozofska razmatranja isto tako astralnim motivima u drugoj pjesničkoj zbirki *Izabrane pjesme* 1898. godine, i to u pjesmama *Zapad sunca*, *Mramorna Venus*, *San*, *Iza spuštenijeh trepavica*, *Lucida intervalla*, *U noći mrtvih*, *Misao svijeta* itd.

U potrazi za Istinom Kranjčević se kreće u različitim filozofijama i religijama — od platonizma (u pjesmi *Mramorna Venus*) preko budizma (u pjesmi *Lucida intervalla*) do kršćanstva (npr. u pjesmama *Resurrectio*, *Eli, Eli, lama azavtani*, *Mojsije*, *Zadnji Adam*). Najveću srodnost s Tresićevom astralnom lirikom opažamo u pjesmi *Misao svijeta* u kojoj isto tako kao u Tresićevu *Uranionu* ljudi žude za Zvijezdom ljubavi. Ali ta zvijezda ima u Kranjčevića jake socijalne konotacije: tu je narod poniženih, siromaha koji su žedni pravde, to je taj isti narod kojemu se na barikadama prikazao Krist (u pjesmi *Resurrectio*) i kojemu sada Božji glas obećava naknadu.

U Tresićevim pjesmama, međutim, socijalni motivi su vrlo rijetki (npr. pjesma *Na Elisijским poljanama* u zbirki *Valovi misli i čuvstava*).

U Kranjčevića su također revolucionarne biblijske figure kao Mojsije koji unatoč tome što se izravno obraća Bogu, ostaje skeptičan glede svoje sudbine. Isto tako zadnji Adam u apokaliptičnoj viziji uništenog svijeta ne može se pomiriti s vlastitom smrću i nestankom planeta Zemlje.

U Kranjčevića, za razliku od Tresića, ontološko pitanje ostaje otvoreno, ali unatoč duboku pjesnikovu pesimizmu, u njegovu srcu ostaje nepokolebljiva vjera u čovjeka i njegovo stvaralaštvo, što se jasno razabire na kraju oratorija *Prvi grijeh*.

U svakom slučaju, Kranjčević je pjesnik univerzalnog formata koji uvelike natkriljuje ostale pjesnike hrvatskog realizma. Tresić također svojim klasicizmom iz prvih zbirki i simbolizmom iz *Sutonskih soneta* otvara put hrvatskoj Moderni.